

ՀՀ ՍՓԻԻՌԻ ՆԱԽԱՐԱՐ ՀՐԱՆՈՅԾ ՅԱԿՈՒԲԱՆԻ ՈՂՋՈՅՆԻ ԽՕՍՔԸ

Մխիթարեան միաբանութեան քահանայապետական պատուիրակ, Գերապայծառ Տէր Լեւոն արքեպիսկոպոս Զէքիեան, հոգեւոր Հայրեր, յարգարժան գիտնականներ, ներկաներ:

Շնորհաւորում եմ բոլորիս Սուրբ Ղազար կղզում Մխիթարեան միաբանութեան հաստատման 300ամեայ յոբելեանի կապակցութեամբ, յոբելեան, որի մեկնարկը տրուեց այս տարուայ Սեպտեմբերին Մխիթարեան միաբանութեան Մայրավանքում եւ այսօր էլ շարունակուում է Մայր Հայրենիքում: Ամէն անգամ, երբ ոտք եմ դնում Սուրբ Ղազարի հողի վրայ, հոգիս պարուրւում է մի անասելի հպարտութեան զգացումով, եւ չի դադարում ինձ տանջող այն միտքը, թէ ի՞նչպէս հարիւրամեակներ առաջ, առանց գիտարուեստական բաւարար հնարաւորութիւնների, ջրերի այս թագաւորութիւնում՝ բոլորտների կղզին վերածել են ծաղկաստանի, հոգեւոր եւ մշակութային կենտրոնի: Եւ առաւել տեսանելի է դառնում, թէ ինչի է ընդունակ մարդը, այն էլ հաւատով լեցուն հայ մարդը, որ ցնորական թուացող երազը կարող է իրականութիւն դարձնել:

Երեք դար առաջ հայ հոգեւոր մտքի հսկան՝ Մխիթար Սեբաստացին, օտար ափերում իր աստուածատուր տաղանդի ու հաւատքի շնորհիւ Խաթիայի Սուրբ Ղազար կղզում ստեղծեց մի հաստատութիւն, որ տարիների ընթացքում վերածուեց հայ հոգեւոր, ուսումնակրթական, գրական, գիտամշակութային եւ գիտահետազոտական խոշորագոյն հաստատութեան, որտեղ գործում են հայ եկեղեցին ու դիւանը, թանգարանն ու պատկերասրահը, գրադարանն ու տպարանը:

Մխիթարեան միաբանութիւնն անցել է դժուարին, սակայն ուսանելի, հետաքրքիր ու բազմաբեղուն ուղի: Պոլսում, դեռեւս 1700 թուականին, Մխիթարեան միաբանութեան հիմնադրումից յետոյ Մխիթար Սեբաստացի Աբբահայրը հարկադրուած էր ա-

պատասանել Վենետիկի Հանրապետության տիրապետութեան ներքոյ գտնուող Մեթոն բերդաքաղաքում (Յունաստան), ապա 1717ին հաստատուել Վենետիկի Սուրբ Ղազար կղզում, որտեղ էլ կրկին կեանքի կոչեց դեռեւս Սեւանայ կղզում Սուրբ Մարիամ Աստուածածնի նկարի առջեւ ծնուած իր տեսիլքը՝ Միաբանութիւն հիմնադրելու մասին, եւ կառուցեց իր մենաստանը՝ վանական համալիրով, որ դարձաւ համայն հայութեան հոգեւոր եւ մշակութային վերածննդի փարոս, ազգի լուսաւորութեան եւ զարթօնքի նշանաւոր կենտրոններից մէկը:

Այնհնար է Մխիթար Սեբաստացու եւ Մխիթարեանների առաքելութիւնը գերազնահատել հայ գիտամշակութային կեանքի զարգացման գործում: Շարունակելով Սեբաստացու գրական-հայագիտական ազգանուէր գործը՝ նրա յաջորդները Զերմեռանդ աշխատասիրութեան, զոհաբերութիւնների եւ գրկանքների գնով աներկբայօրէն զարգացրին ու խորացրին դրանք՝ Սուրբ Ղազարը վերածելով կրթութեան եւ մշակոյթի վերածննդի, համամարդկային եւ հոգեւոր քրիստոնէական արժէքների պահպանման եւ հայ յետադայ սերունդներին փոխանցելու իւրօրինակ հանգրուանի:

Մխիթար Աբբահայրն ու նրա հետեւորդները երբեք չհանջեցին խոչընդոտների եւ դժուարութիւնների առաջ եւ չչեղուեցին իրենց առաքելութիւնն իրականացնելու ճշմարիտ ուղուց: Նրանց Զանքերով իրագործուեցին եւրոպացի նշանաւոր գիտնականների աշխատութիւնների հայերէն թարգմանութիւններ, հնագոյն ձեռագրերի առաջին տպագրութիւններ, հայագիտական ուսումնասիրութիւններ, ստեղծուեցին գիտական ընդհանուր ու ճիւղային բառարաններ, կրօնական, պատմական, լեզուաբանական, բնագիտական, տնտեսագիտական եւ այլ բնոյթի աշխատութիւններ, որոնք հարստացրին ոչ միայն հայկական, այլեւ համաշխարհային քաղաքակրթութեան գանձարանը: Այն դարձաւ հայագիտական խոշորագոյն կենտրոն, եւ դարերի ընթացքում անգնահատելի է նրա թողած յետադիւծը հայագիտութեան ասպարէզում եւ հայապահպանութեան գործում:

Մխիթարեաններն ուսումնասիրել եւ նպաստել են լեզուաբանութեան, գրականութեան, պատմութեան, աշխարհագրութեան, ազգագրութեան, կրօնագիտութեան զարգացմանը: Մեր հոգեւոր հայրերը դարեր շարունակ ստեղծել են ազգային այնպիսի մեծ արժէքներ, որոնք ոչ միայն չեն անհետացել, այլեւ դարձել են ազգային հպարտութեան խորհրդանիշեր:

Մխիթարեան միաբանութիւնը նաեւ գիտական կենտրոն է, որտեղ հայագիտութիւնից բացի՝ ուսումնասիրուած են նաեւ գիտութեան տարբեր ոլորտներ: Հեղինակաւոր այս կենտրոնում անգամ օտարերկրացիներն են սովորել հայերէն, բնագրերից ուսումնասիրել մեր մատեանները եւ գրել մնայուն աշխատութիւններ:

Մխիթարեանների նպաստը ակնառու է նաեւ բառարանագրութեան ոլորտում: Մխիթարեան կենտրոններում կատարուած բառաստեղծման վիժխարի աշխատանքի վկաներն են այսօր գիտական ընդհանուր ու ճիւղային բառարանները, թարգմանական եւ ինքնուրոյն աշխատութիւնները:

Բազմաբեղուն է Մխիթարեան հայրերի գործունէութիւնը. անասման մեծ է նրանց նուիրումը գիտութեան տարբեր ճիւղերի զարգացման գործին: Գնահատման եւ արժեւորման են արժանի բոլոր այն հրատարակութիւնները, որոնք փոխանցուել են մինչեւ մեր օրերը եւ անգնահատելի են իրենց բովանդակութեամբ եւ գիտական կշիռով: Մխիթարեան հայրերը հայ մատենագիրների հրատարակութիւններով, թարգմանութիւններով եւ հայ մշակոյթին իրենց նուիրումով շարունակեցին Մաշտոցեան ավանդները: Ի՞նչ արդիականութեամբ եւ գիտական արժէքով հայագիտութեան, հայ եւ համաշխարհային բառարանագրութեան մէջ աչքի է ընկնում Մխիթար Սեբաստացու ժամանակի ձեռագիր եւ տպագիր բառաքանձն ընդգրկող «Բառգիրք հայկազեան լեզուի» երկհատոր կոթողային աշխատութիւնը, որ մինչ օրս շարունակում է մնալ բազմաթիւ ուսումնասիրողների ուշադրութեան կենտրոնում:

Այսօր էլ հայ գիտական մտքի գանձարանում իրենց մեծ արժէքն ունեն է Միքայէլ Զամչեանի «Պատմութիւն հայոց» եռահատորեակը (18րդ դար), Հ. Ստեփանոս Ազոնցի եւ Հ. Ղուկաս Ինճիճեանի «Աշխարհագրութիւն չորից մասաց աշխարհի» (11 հատոր, 19րդ դար), Հ. Մկրտիչ Ազերեանի «Լիակատար վարք եւ վկայարանութիւն սրբոց» (12 հատոր, 19րդ դար), Հ. Յարութիւն Ազերեանի «Բառարան անգղիերէն եւ հայերէն» (19րդ դար) ու «Բառարան հայերէն եւ անգղիական» (19րդ դար), Հ. Գաբրիէլ Աւետիքեանի, Հ. Խաչատուր Սիւրմեանի եւ Հ. Մկրտիչ Ազերեանի «Նոր բառգիրք հայկազեան լեզուի» երկհատորեակը (19րդ դար), Հ. Գաբրիէլ Այվազովսկու «Համառօտ պատմութիւն Ռուսաց» (19րդ դար) եւ «Պատմութիւն օսմանեան պետութեան» երկհատորեակը (19րդ դար), Հ. Յովսէփ Գաթրճեանի «Տիեզերական պատ-

մութիւն» երկհատորեակը (19րդ դար), Հ. Ղեւոնդ Ալիշանի «Քաղաքական աշխարհագրութիւն» (1853), «Շիրակ» (1881), «Սիսուան» (1885), «Այրարատ» (1890), «Սիսական» (1893) եւ այլ աշխատութիւններ, «Մատենագիրք նախմեաց», «Ընտիր մատենագիրք», «Սովորք հայկական» մատենաշարերը:

19րդ դարի վերջից գիտական, գրական, մշակութային կարեւոր գործունէութեամբ աչքի ընկան այնպիսի գործիչներ, ինչպիսիք են Հ. Գրիգորիս Գալեմբեարեանը, Հ. Յակոբոս Տաշեանը, Հ. Արսէն Ղազիկեանը, Հ. Վարդան Հացունին, Հ. Սուքիաս Էփրիկեանը, Հ. Մկրտիչ Պոտուրեանը, Հ. Ներսէս Ակիւնեանը, Հ. Համազասպ Ոսկեանը, Հ. Վահան Յովհաննիսեանը, Հ. Մեսրոպ Ժանաշեանը, Հ. Պօղոս Անանեանը եւ ուրիշներ:

Մխիթարեանների եւ առհասարակ հայ գիտական մտքի կեանքում շարունակում է իր ծանրակշիռ դերն ունենալ 1843 թուականից հրատարակուող «Բազմավէպ» հայագիտական, բանասիրական, գրական հանդէսը, որ հայկական ամենահին պարբերականն է, միեւնոյն ժամանակ ամենատարեց հանդէսն է Խալիլայում հրատարակուող պարբերականների մէջ եւ չորրորդը՝ աշխարհի հնագոյն հանդէսների շարքում:

Հանդէսը նոր եւ խօսուն էջ է հայ գիտական կեանքում եւ մեծ ճանաչում ունի ընթերցասէր հասարակութեան լայն շրջանակներում: Նրա էջերում լոյս տեսած պատմական, բանասիրական, եկեղեցական, լեզուական, գրական եւ հայ արուեստի վերաբերեալ ուսումնասիրութիւններն ու այլ բնոյթի նիւթերն իրենց բովանդակութեամբ եւ խորքային տարողութեամբ հերթական վկայութիւնն են երեքդարեայ այս հաստատութեան հայապահպան գործունէութեան: 175ամեայ այս գիտական ամսագիրն այսօր էլ շարունակում է իր բեղմնաւոր ուղին:

Մխիթարեանների լուսաւորչական, կրթական գործունէութիւնն իր հերթին արտայայտուել է տարբեր վայրերում բացուած դպրոցների միջոցով, որոնք երիտասարդ սերնդի շրջանում տարածեցին հայոց լեզուն, հայ մշակոյթը, հայ դպրութիւնը: Այսօր էլ Մխիթարեանների դպրոցները շարունակում են դաստիարակել հայրենասէր, հայկական ինքնութեանն ու արմատին նուիրուած, իր հայրութեամբ, իր ազգային պատկանելութեամբ հպարտ երիտասարդ սերունդ:

Միաբանութեան թանգարանային արժէքները եզակի են: Այստեղ գտնուող հոգեւոր-մշակութային արժէքները ոչ միայն հայ-

կական մշակույթի անգնահատելի կոթողներ են, այլև համաշխարհային մշակույթի արժեքներ: Այսօր էլ իրենց ուսումնասիրողներին են սպասում Միաբանութեան վանական համալիրում պահուող աւելի քան 150.000 միաւոր գրքերն ու մօտ 5000 հայկական ձեռագիր մատենաները:

Սիրելի՛ ներկաներ,

Սուրբ Ղազարի հայոց կղզին բոլոր ժամանակներում երբեւէ չխամրող, հայ ազգային արժեքների վրայ հիմնուած մշակութային լոյս ճառագող իւրօրինակ կենտրոն է՝ մեզ եւ օտարների համար, որ համայն հայութեան համար դարձել է հոգեւոր-մշակութային վերածննդի փարոս եւ ուխտատեղի:

Մեր օրերում էլ Մխիթարեան միաբանութիւնն իր ստեղծած գիտական վիթխարածաւալ մնայուն արժեքներով մեծապէս շարունակում է զարգացնել հայ բազմադարեան բեղմնաւոր միտքը: Պահպանելով եւ հարստացնելով միաբանութեան գիտահետազօտական եւ մշակութային հսկայական ժառանգութիւնը՝ Մխիթարեան հայրերը մուտք են գործում իրենց ծաղկուն մենաստանի եւ հայկական գիտամշակութային կենտրոնի փառահեղ պատմութեան չորրորդ հարիւրամեակը՝ նոր վերածննդի յոյսով եւ ակնկալիքներով: Անշուշտ, նոր դարաշրջանն իր հետ բերում է նորանոր մարտահրաւրներ ու խոչընդոտներ, սակայն Մխիթարի հետեւողները, հաւատարիմ իրենց ուխտին, վճռական են՝ դիմակայելու եւ յաղթահարելու իրենց առջեւ ծառացած բոլոր արգելքները: Աւելին՝ հայրենանուէր առաքելութեան համար նրանք նոր հերթափոխ են պատրաստում՝ կրթելով հայրենասէր եւ գրագէտ հոգեւոր սերունդ, որի արմատները Հայաստանում են:

Հայ ժողովրդի, հայոց պետութեան առաջնահերթութիւններից է գիտամշակութային այս կարեւորագոյն օջախի պահպանումն ու զարգացումը, որպէսզի այն շարունակի իր յաւերժական ընթացքը՝ ի նպաստ հայ մշակութային ժառանգութեան հզօրացման եւ համաշխարհային քաղաքակրթութեան ներկայնակի հարստացման:

Սուրբ Ղազար կղզում Մխիթարեան միաբանութեան հաստատման 300ամեակի առիթով ՀՀ Նախագահն իր ուղերձում նշում է՝ «պատմականութիւնն ամրագրում է ժամանակով: Միեւրեան միաբանութիւնն իր դարաւոր գործունէութեամբ լաւագոյնս փաստել է դա՝ հաղորդակից դարձնելով ազգայինը համամարդկային»:

Դարեր շարունակ նուիրուած լինելով հայ ժողովրդի հոգե-
ւոր եւ մշակութային կեանքի լուսաւորման սրբազան գործին,
Մխիթարեան հայրերն այսօր էլ շարունակում են նախնիներից
պատգամ մնացած շնորհակալ գործը՝ ծաւալելով համաւերոպա-
կան եւ համահայկական գործունէութիւն, ապրելով եւ տքնելով
աստուածային սիրով՝ ի շահ Հայրենիքի, ի շահ հայութեան:

Փառք ու պատիւ Մխիթարեան բոլոր հոգեւոր հայրերին,
ովքեր հարիւրամեակների ընթացքում կուտակուած հայկական
պատմամշակութային հարուստ ժառանգութիւնը սերնդէսերունդ
սրբօրէն պահեցին, պահպանեցին եւ փոխանցեցին մեզ եւ միեւ-
նոյն ժամանակ դարձան իւրօրինակ կամուրջ Հայաստանի եւ Եւ-
րոպայի, մասնաւորապէս՝ Հայաստանի եւ Իտալիայի միջեւ:

Փառաբանելով Մխիթար Սեբաստացու աստուածահաճոյ
գործը մինչ այսօր սրբօրէն շարունակող նրա արժանաւոր յետ-
նորդներին՝ Մխիթարեան հոգեւոր հայրերի հայկական արժէքների
պահպանութեան գործում անձնուրաց նուիրումը՝ մաղթում եմ -
Միաբանութեան անդամներին երկար եւ արգասաբեր տարիներ՝
իրականացնելու Մխիթար Սեբաստացու հետեւեալ բանաձեւումը՝
«Օտարները Հայոց կղզի կը կոչեն. հոն ամէն ինչ հայկական է եւ հայ
անունին համար: Աղօթի հետ՝ աշխատանք, առաքինութեան հետ՝
հայրենասիրութիւն, հաւատքի հետ՝ գաղափարական սեւեռակէտ, եւ
միշտ Հայաստան, ամէն ինչ Հայրենիքին համար, հայ ժողովուրդին
համար...»:

Հպարտութեան անփոխարինելի զգացումով կրկին անգամ
շնորհաւորում եմ բոլորիս Վենետիկի Սուրբ Ղազար կղզում Մ-
խիթարեան միաբանութեան հաստատման 300ամեակի առթիւ,
իսկ գիտաժողովի աշխատանքներին մաղթում եմ արգասաբեր,
հետաքրքիր եւ արդիւնաւէտ ընթացք:

**ՀՀ ՍՓԻՒՌԻ ՆԱԽԱՐԱՐ
ՀՐԱՆՈՅՇ ՅԱԿՈԲԵԱՆ**